

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

ОЛІЙНИК ЯНА ВІКТОРІВНА

УДК 657.1:330.837:339.924 (043.3)

**ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ
МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

Спеціальність 08.00.09 – «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)»

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі бухгалтерського обліку ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України, м. Київ

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор

Ловінська Людмила Геннадіївна

ДВНЗ «Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана»,

професор кафедри обліку підприємницької діяльності

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор

член-кореспондент НААН України

Жук Валерій Миколайович

Національна академія аграрних наук України (м. Київ),

віце-президент;

доктор економічних наук, професор

Задорожний Зеновій-Михайло Васильович

Тернопільський національний економічний університет,

проректор з наукової роботи;

доктор економічних наук, професор

Левицька Світлана Олексіївна

Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне),

професор кафедри обліку і аудиту.

Захист дисертації відбудеться «__» березня 2016 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.06 у ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України за адресою: 03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1, аудиторія 203.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, 49-г, ауд. 601.

Автореферат розісланий «__» лютого 2016 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради,

кандидат економічних наук, доцент

Поплюйко А. М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Євроінтеграційні процеси в Україні відбуваються в умовах системної соціально-економічної кризи. Пошук шляхів виходу з кризи має на меті підвищення ефективності управління економікою як на державному рівні, так і на рівні окремого підприємства. У цій площині ефективність регулювання та організації бухгалтерського обліку, як важливої функції управління, набувають стратегічного значення. Створення сприятливих умов з боку держави для виконання системою бухгалтерського обліку підприємства поставлених завдань є визначальними для запровадження нових підходів до організації бухгалтерського обліку, які відповідають цілям забезпечення сталого розвитку України та сучасним тенденціям світового досвіду у цій сфері. Євроінтеграція обумовлює врахування в цьому процесі кращих облікових практик.

На тлі широкомасштабних перетворень та особливо складних політичних процесів в Україні необхідність обґрунтування напрямів удосконалення регулювання та організації бухгалтерського обліку підприємств визначає пошук альтернативних теорій, що враховують вплив різноманітних факторів і процесів. Зазначене стало викликом та поштовхом до збагачення методології організації бухгалтерського обліку та її впровадження з урахуванням положень інституціональної теорії.

Розширення традиційної методології організації бухгалтерського обліку за рахунок застосування до неї положень теорії інститутів дає ключ до розуміння її проблемних аспектів, дозволяє виявити вплив екзогенних та ендегенних факторів як джерела нелінійного розвитку бухгалтерського обліку в Україні. З іншого боку, послідовний та системний розгляд організації бухгалтерського обліку з урахуванням євроінтеграційних процесів на засадах інституціонального підходу дає можливість визначити стан та особливості національної системи бухгалтерського обліку, виявити чинники та закономірності її розвитку. До нього долучається аналіз історичного шляху реформування бухгалтерського обліку, оцінка особливостей облікових систем різних країн, вивчення особливостей нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку.

Актуальність теми дисертації та коло питань, які потребують наукового осмислення, визначають важливість проведення: комплексного дослідження впливу міжнародної інтеграції, економічних та суспільних процесів, відносин і зв'язків інститутів та суб'єктів у сфері бухгалтерського обліку на розвиток організації бухгалтерського обліку; теоретичного аналізу її онтологічних та методологічних засад; обґрунтування концептуальних інституціональних засад удосконалення регулювання бухгалтерського обліку та організації бухгалтерського обліку підприємств в Україні.

Висунутий у дисертації підхід полягає у розвитку парадигми організації бухгалтерського обліку в умовах міжнародної інтеграції, що ґрунтується на синтезі методологічних підходів, запропонованих у наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері бухгалтерського обліку й інституціональної теорії.

Фундаментальні теоретичні основи організації бухгалтерського обліку закладені в дослідженнях вітчизняних науковців М. Т. Білухи, М. І. Бондара, Ф. Ф. Бутинця, Б. І. Валуєва, В. М. Жука, А. М. Герасимовича, С. Ф. Голова, З. В. Гуцайлюка, С. В. Івахненко, В. І. Ісакова, Г. Г. Кірейцева, Л. М. Кіндрацької, О. П. Кудрі-Висоцької, М. В. Кужельного, С. А. Кузнецової, А. М. Кузьмінського, Ю. А. Кузьмінського, Я. Д. Крупки, С. О. Левицької, В. С. Леня, Ю. Я. Литвина, Л. Г. Ловінської, Н. М. Малюги, А. Ш. Маргуліса, В. Б. Моссаковського, Ю. І. Осадчого, О. М. Петрука, М. С. Пушкara, В. В. Сопка, М. Г. Чумаченка, В. О. Шевчука, В. Г. Швеця, О. Д. Шмігеля, В. А. Шпака.

Усвідомлення вітчизняними та іноземними вченими необхідності врахування впливу політичних, економічних, соціальних та культурних важелів при розробці та впровадженні політики у сфері бухгалтерського обліку знайшло втілення у працях зарубіжних науковців О. Амата, Х. Андерсона, Д. Блейка, Є. Воронової, Т. Дупніка, Х. Гернона, С. Грея, Д. Колдуелла, М. Кутера, Г. Мііка, Ж. Саварі, Я. Соколова, С. Солтера, Г. Мюлера, А. Паксті, Л. Чайковської, Е. Хендриксена. Застосування положень інституціональної теорії як напряму сучасної економічної думки до проведення наукових досліджень у сфері бухгалтерського обліку проводили вітчизняні вчені В. М. Жук, З.-М. В. Задорожний, О. О. Канцуров, Г. Г. Кірейцев, С. Ф. Легенчук, Л. Г. Ловінська, О. М. Петрук. Питання нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку розглядалися вітчизняними вченими М.Т. Білухою, М. І. Бондарем, О. С. Бородкіним, Ф. Ф. Бутинцем, С. Ф. Головим, З. В. Гуцайлюком, З.-М. В. Задорожним, М. В. Кужельним, В. М. Пархоменком, В. В. Сопком, М. Г. Чумаченком, В. Г. Швецем. Водночас, цілеспрямованого системного дослідження організації бухгалтерського обліку на засадах інституціонального підходу, не дивлячись на практичну важливість і актуальність, а також існування великого масиву спеціальної літератури, в Україні не проводилося.

Наукове осмислення парадигми організації бухгалтерського обліку знаходиться в активному процесі визначення. Доказом тому є існування широкого спектру думок стосовно стану та перспектив розвитку організації бухгалтерського обліку. Не в повній мірі з'ясованими залишаються питання визначення впливу різноманітних факторів на національну систему бухгалтерського обліку, розмежування регулюючих функцій державних та недержавних суб'єктів щодо регулювання бухгалтерського обліку. Недостатня увага приділяється сьогодні питанням впровадження стандартизації бухгалтерського обліку на рівні підприємств, установ та організацій. Актуальність означених питань, врахування впливу широкого спектру інститутів та учасників відносин, які виникають в процесі організації бухгалтерського обліку в умовах динамічних глобальних перетворень, зумовили вибір теми, об'єкт і предмет дослідження, постановку мети і завдань дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри бухгалтерського обліку ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за темами «Удосконалення обліку і контролю в галузях економіки» (номер державної реєстрації 0108U001858), «Удосконалення обліку, аналізу та

аудиту в умовах інноваційного розвитку економіки» (номер державної реєстрації 0113U004263), у процесі виконання яких автором здійснювались дослідження, пов'язані з удосконаленням організації бухгалтерського обліку та узагальнення її результатів на підприємствах України, а також Державної навчально-наукової установи «Академія фінансового управління» при Міністерстві фінансів України за темами: «Удосконалення нормативно-правового і організаційного забезпечення бухгалтерського обліку підприємств в контексті запровадження податкового кодексу України» (номер державної реєстрації 0111U006826) у частині вирішення проблеми впорядкування організації бухгалтерського обліку та звітності в Україні; «Наукове супроводження імплементації податкового та бюджетного кодексів України: Обґрунтування нормативно-правового забезпечення спрощеного обліку та звітності платників єдиного податку» у частині обґрунтування нормативно-правового забезпечення спрощеного обліку та звітності платників єдиного податку (номер державної реєстрації 0111U006396); «Наукове обґрунтування методології та організації бухгалтерського обліку та фінансової звітності неприбуткових організацій» (номер державної реєстрації 0112U003362) у частині обґрунтування методологічних та організаційних засад бухгалтерського обліку та фінансової звітності неприбуткових організацій; «Наукове обґрунтування удосконалення методології та організації бухгалтерського обліку і фінансової звітності недержавних пенсійних фондів» (номер державної реєстрації 0112U003362) у частині визначення шляхів удосконалення методології та організації бухгалтерського обліку та фінансової звітності недержавних пенсійних фондів; «Наукове обґрунтування удосконалення методології та організації бухгалтерського обліку і фінансової звітності неприбуткових організацій з управління та утримання житлового комплексу» у частині розробки напрямів удосконалення методології та організації бухгалтерського обліку та фінансової звітності неприбуткових організацій з управління та утримання житлового комплексу (номер державної реєстрації 0112U003362).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у формуванні парадигми організації бухгалтерського обліку, котра враховує зміни, що відбуваються у політичній, економічній, соціальній сферах в умовах інтеграції України у європейський економічний простір; теоретичному обґрунтуванні на її основі концептуальних інституціональних засад удосконалення регулювання бухгалтерського обліку та практичних підходів його організації.

У рамках поставленої мети визначено такі основні завдання:

- осмислити та розвинути теоретичне підґрунтя організації бухгалтерського обліку задля встановлення наукової парадигми, яка врахує об'єктивні економіко-політичні та соціально-культурні процеси у суспільстві;
- дослідити розвиток наукового знання про організацію бухгалтерського обліку та довести її предметну самостійність;
- довести доцільність застосування інституціонального підходу до аналізу розвитку організації бухгалтерського обліку та обґрунтувати на цій основі міждисциплінарний характер дослідження;

- розвинути з дотриманням положень інституціональної теорії предметно-змістовний понятійний апарат організації бухгалтерського обліку через побудову структурних понятійних рядів основних категорій, що враховують особливості функціонування та розвитку національної системи бухгалтерського обліку та опосередковують зв'язки і відносини між державними органами, підприємствами та професійними об'єднаннями бухгалтерів та аудиторів;

- розглянути онтологічні аспекти організації бухгалтерського обліку та оцінити їх на предмет подолання обмеженості сформованих уявлень;

- розвинути наукове бачення сутності та структури національної системи бухгалтерського обліку та встановити закономірності й національні особливості, що визначають її розвиток;

- на основі інституціонального аналізу встановлення владних повноважень регулювання бухгалтерського обліку в різних країнах світу та в Україні, обґрунтувати концептуальні засади модернізації регулювання бухгалтерського обліку;

- дослідити в історичній ретроспективі еволюцію організації бухгалтерського обліку в Україні на основі аналізу нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку та діяльності державних органів щодо регулювання бухгалтерського обліку;

- визначити форми і способи взаємодії державних органів, підприємств, професійних об'єднань бухгалтерів та аудиторів в процесі реалізації політики у сфері бухгалтерського обліку в умовах постіндустріальної економіки;

- визначити змістовні аспекти політики у сфері бухгалтерського обліку як інструменту організації з урахуванням динаміки інституціональних змін та розробити методологічне забезпечення формування облікової політики підприємства;

- встановити особливості формування загальнодержавної політики у сфері бухгалтерського обліку протягом періоду державності України та виділити ключові інституціональні чинники, що визначають її трансформації;

- визначити проблемні аспекти та теоретично обґрунтувати пропозиції, спрямовані на удосконалення нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку в контексті міжнародної інтеграції;

- розкрити особливості організації бухгалтерського обліку підприємств в умовах постіндустріального етапу розвитку суспільства;

- обґрунтувати основні напрями удосконалення внутрішнього інституціонального середовища бухгалтерського обліку підприємств у контексті загальнодержавної політики у сфері бухгалтерського обліку та сформулювати інструментарій його забезпечення.

Наведені цілі та завдання знаходяться у тісному взаємозв'язку й залежності. Включення до кола дослідження теоретичних аспектів організації бухгалтерського обліку, застосування інституціонального та системного підходів дозволяють окреслити основні питання, які мають бути вирішені з метою створення сучасної парадигми організації бухгалтерського обліку в Україні.

Об'єктом дослідження визначено систему регулювання бухгалтерського обліку та систему бухгалтерського обліку підприємства.

Предметом дослідження є комплекс теоретичних, методологічних, інституціональних та методичних питань організації бухгалтерського обліку в умовах міжнародної інтеграції.

Методи дослідження. Для вирішення наукових завдань і досягнення кінцевої мети дослідження автор спирався на підходи та методи наукового аналізу: інституціональний, системний, емпіричний, структурно-функціональний, порівняльний, ретроспективний, індуктивний, дедуктивний, а також логічні, аналітичні та інші методи. Підходи та методи наукового аналізу застосовані в межах неінституціональної концепції, яка уможливила комплексний підхід до аналізу розвитку організації бухгалтерського обліку в умовах міжнародної інтеграції та узагальнене бачення закономірностей функціонування національної системи бухгалтерського обліку. Інституціональний підхід дав змогу дослідити моделі регулювання бухгалтерського обліку в різних країнах світу та в Україні. При цьому аналіз встановлення владних повноважень невіддільний від аналізу нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку. Застосування принципів та методів системного підходу дало можливість визначити рівні ієрархії організації бухгалтерського обліку, підсистеми, елементи та їх зв'язки. Застосування автором емпіричного підходу сприяло здійсненню структурно-функціонального аналізу інформаційного матеріалу та даних опитувань фахівців, діяльність яких пов'язана з бухгалтерським обліком, що дозволило проаналізувати ключові уявлення стосовно організації бухгалтерського обліку. Порівняльний та ретроспективний аналіз дозволили визначити основні форми та тенденції реалізації політики у сфері бухгалтерського обліку України в контексті міжнародного співробітництва. Методи наукової індукції та дедукції допомогли встановити взаємозв'язки, взаємодії та взаємовплив інститутів та суб'єктів у сфері бухгалтерського обліку й визначенню на цій основі перспектив розвитку організації бухгалтерського обліку.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти України, матеріали монографій, дисертаційних робіт, наукових періодичних видань, конференцій, електронних ресурсів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у формуванні наукової парадигми організації бухгалтерського обліку, яка враховує об'єктивні економіко-політичні та соціально-культурні процеси у суспільстві та забезпечує можливість на її основі удосконалення управління бухгалтерським обліком в Україні в умовах міжнародної інтеграції. Основними положеннями наукової новизни є:

вперше:

- аргументовано напрями модернізації парадигми організації бухгалтерського обліку через вивчення питань міждисциплінарних синтезів. Це дозволило врахувати вплив на організацію бухгалтерського обліку інституціональних змін, що відбулися в наслідок обрання Україною євроінтеграційного вектору розвитку, та запропонувати на основі результатів дослідження Концепцію удосконалення регулювання бухгалтерського обліку в умовах інтеграції України до Європейського Союзу;

- побудовано функціонально-аналітичну модель (інституціональну матрицю) організації бухгалтерського обліку на основі аналізу світового досвіду регулювання бухгалтерського обліку. Це уможливило розроблення Стратегії модернізації регулювання бухгалтерського обліку в умовах інтеграції України до Європейського Союзу;

- визначено напрями удосконалення інститутів, що регулюють бухгалтерський облік через оцінку чинного інституціонального середовища бухгалтерського обліку. Це забезпечило можливість встановити інституціональні чинники загальнодержавної політики у сфері бухгалтерського обліку та розробити методологічне забезпечення формування облікової політики підприємства;

- обґрунтовано інституціональні підходи до організації бухгалтерського обліку підприємства через оцінку процесу формалізації організаційно-технічних аспектів ведення бухгалтерського обліку. Це дозволило запропонувати порядок діагностики стану інституціонального середовища бухгалтерського обліку підприємства як головного чинника інституціональної матриці організації бухгалтерського обліку локального рівня та розробити методичне забезпечення організації бухгалтерського обліку підприємства та діяльності облікової служби як його структурного підрозділу.

удосконалено:

- підходи до розуміння організації бухгалтерського обліку як об'єкта пізнання через уточнення її наукового статусу на основі системного дослідження її теоретичних засад, що дозволило стверджувати про предметну самостійність організації бухгалтерського обліку;

- концептуальні засади регулювання бухгалтерського обліку через аналіз трансформації інститутів як головного рушійного фактору системних перетворень та інструменту регулювання бухгалтерського обліку, що дозволило виявити проблемні аспекти та розробити пропозиції, спрямовані на удосконалення нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку в контексті міжнародної інтеграції;

- механізм формування політики у сфері бухгалтерського обліку через розгляд національної системи бухгалтерського обліку як об'єкта макроекономічного управління, що уможливило визначення особливостей загальнодержавної політики у сфері бухгалтерського обліку в Україні за часи становлення її самостійності;

- методологічний підхід щодо організації бухгалтерського обліку підприємств через врахування необхідності дотримання соціальної відповідальності, що сприяє максимально можливому виконанню мети та завдань організації бухгалтерського обліку та приведенню технології облікового процесу, нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку та діяльності облікової служби як головних елементів системи бухгалтерського обліку підприємства у стан, який забезпечує врахування вимог, що ставляться перед ними в умовах постіндустріального етапу розвитку суспільства;

набуло подальшого розвитку:

- методологічні засади організації бухгалтерського обліку через розширення інструментарію дослідження, вихідним положенням якого є застосування

інституціонального підходу, це уможливило зробити висновок, що в умовах реформування національної системи бухгалтерського обліку, нестабільності зовнішнього середовища та зростання процесів міжнародної інтеграції, суттєвою складовою формування парадигми організації бухгалтерського обліку є теорія інститутів;

- онтологічні аспекти організації бухгалтерського обліку через включення до кола дослідницьких пріоритетів процесів створення, впорядкування та удосконалення національної системи бухгалтерського обліку на загальнодержавному рівні, що сприятиме формуванню єдиної наукової позиції стосовно визначення об'єкта, предмета, мети, структури, принципів, функцій та суб'єктів організації бухгалтерського обліку;

- визначення понятійного апарату організації бухгалтерського обліку через застосування положень інституціональної теорії, що дозволило побудувати структурні понятійні ряди основних категорій, що відображають опосередковані зв'язки державних органів, підприємств та професійних об'єднань бухгалтерів та аудиторів у процесі регулювання бухгалтерського обліку;

- наукове бачення сутності та структури національної системи бухгалтерського обліку на основі синтезу інституціонального та системного підходів. Це уможливило врахування системотворчих особливостей, що кваліфікують її як систему, та визначення на цій основі сукупності факторів, закономірностей, національних особливостей, які впливають на її розвиток;

- розуміння еволюції організації бухгалтерського через аналіз форм впливу держави й суспільства та систематизацію нормативно-правових актів із питань регулювання бухгалтерського обліку, що дозволило критично оцінити та визначити особливості становлення національної інституціональної матриці організації бухгалтерського обліку в історичній ретроспективі з урахуванням змін економічного, політичного та соціального середовищ;

- підходи до моделювання взаємодії державних органів, підприємств та професійних об'єднань бухгалтерів та аудиторів через оцінку динаміки характеру їх взаємодій, що дозволило запропонувати модифіковану модель їх взаємовідносин у процесі реалізації політики у сфері бухгалтерського обліку в умовах постіндустріальної економіки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці рекомендацій щодо модернізації регулювання бухгалтерського обліку та удосконалення організації бухгалтерського обліку підприємств на засадах інституціонального підходу. Основні теоретичні, методологічні та методичні розробки, викладені у дисертації, були використані центральними органами виконавчої влади, які регулюють бухгалтерський облік, та підприємствами України, що підтверджено відповідними довідками:

Міністерством фінансів України під час розробок: Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства (довідка № 31-08410-07-7/5632 від 05.03.2012 р.); пропозицій щодо удосконалення нормативного забезпечення бухгалтерського обліку в частині вирішення проблеми впорядкування організації

бухгалтерського обліку підприємств (довідка № 31-08410-07-7/5633 від 05.03.2012 р.);

Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, при розробці пропозицій щодо удосконалення нормативного забезпечення бухгалтерського обліку в частині впорядкування питань складу та вимог до звітності з недержавного пенсійного забезпечення (довідка № 7496/05-10 від 19.09.2014 р.);

ДННУ «Академія фінансового управління» при підготовці та поданні до Міністерства фінансів України проектів нормативно-правових актів, що регулюють бухгалтерський облік в Україні (довідка № 7023-07/674 від 15.09.2015 р.);

ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат» (довідка № 5314/1091 від 17.09.2015 р.); ТОВ «Укрімпексбуд» (довідка № 37 від 15.10.2014 р.) при розробці організаційно-методичного забезпечення формування облікової політики підприємств;

ТОВ «Хімінтех» (довідка № 45 від 11.09.2014 р.) при розробці методичного забезпечення щодо організації та ведення бухгалтерського обліку підприємства;

ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана» при підготовці навчально-методичного забезпечення при викладанні дисципліни «Бухгалтерський облік» (довідка від 22.09.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, теоретичні узагальнення, висновки та рекомендації, які виносяться на захист, здобуто самостійно та належать автору. У дослідженні не використовувались ідеї і розробки, що належать співавторам, разом із якими були опубліковані наукові праці, а також не використано матеріали та висновки кандидатської дисертації здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження доповідались та обговорювались на 13 міжнародних наукових, науково-практичних конференціях «Роль і місце бухгалтерського обліку, контролю й аналізу в розвитку економічної науки та практики» (м. Київ, 14 травня 2010 р.), «Економіка підприємства: теорія і практика» (м. Київ, 21 жовтня 2010 р.), «Сучасні проблеми економічної теорії та практики господарювання в ринкових умовах» (м. Одеса, 8 жовтня 2010 р.), «Майбутнє – Аудит» (м. Кривий Ріг, 15 грудня 2010 р.), «Стан, проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах сучасних концепцій управління» (м. Львів, 28-29 квітня 2011 р.), «Майбутнє – аудит» (м. Кривий Ріг, 9 грудня 2011 р.), «Стратегічні напрями розвитку бухгалтерського обліку, аналізу й аудиту» (м. Київ, 15 березня 2012 р.), «Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту: теорія, методологія та організація» (м. Київ, 30 березня 2012 р.) «Сучасні кризові явища в економіці і проблеми облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством» (м. Луцьк, 25 травня 2012 р.), «Інформаційні технології, економіка та право: стан та перспективи розвитку» (м. Чернівці, 28-31 березня 2012 р.), «Економіка підприємства: теорія і практика» (м. Київ, 12 жовтня 2012 р.), «Роль і місце бухгалтерського обліку, контролю й аналізу в розвитку економічної науки та практики» (м. Київ, 6-7 грудня 2012 р.), «Бухгалтерський облік, контроль і аналіз у сучасній економічній науці та практиці» (м. Київ, 3-4 квітня 2014 р.); на 3

міжнародних науково-практичних Інтернет конференціях: «Механізми реалізації стратегії розвитку національної економіки» (м. Тернопіль, 20-21 жовтня 2011 р.), Теоретико-методологічні і науково-практичні засади інвестиційного, фінансового та облікового забезпечення розвитку економіки (м. Кам'янець-Подільський, 15-16 листопада 2011р.), «Інтеграційні економіко-правові напрями розвитку України та країн близького зарубіжжя» (м. Львів, 31 січня 2012 р.); на 4 всеукраїнських науково-методичних та науково-практичних конференціях: «Перспективні інновації в науці, освіті, виробництві та транспорті 2011» (м. Одеса, 21-30 червня 2011 р.), «Актуальні питання економіки та управління» (м. Дніпропетровськ, 27-28 квітня 2012 р.), «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства» (м. Львів, 26-28 квітня 2012 р.), «Перспективи розвитку обліку, аналізу і аудиту в контексті інтеграційних і глобалізаційних процесів» (м. Севастополь, 26-28 квітня 2012 р.); на 3 всеукраїнських наукових, науково-практичних Інтернет конференціях: «Зимові читання, присвячені ідеям П.П. Німчинова та І.В. Малишева» (м. Житомир, 22-23 лютого 2012 р.), «Управлінські, фінансово-економічні та правові аспекти євроінтеграції України» (м. Донецьк, 29-30 травня 2012 р.), «Механізми і методи управління соціально-економічним розвитком підприємств і галузей економіки» (м. Донецьк, 3 квітня 2012 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено в 54 наукових публікаціях, обсягом 45,4 д.а., із них: 1 – одноосібна монографія, 1 – колективна монографія, 2 – навчальних посібника з грифом МОН України у співавторстві, 17 статей – у наукових фахових виданнях України, 6 статей – у зарубіжних виданнях та у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 27 публікацій – в інших виданнях.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 368 сторінок машинописного тексту, 28 таблиць на 21 сторінках, 30 рисунків на 16 сторінках, 22 додатків на 80 сторінках. Список використаних джерел налічує 463 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, стан її дослідження, сформульовано мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, викладено тези наукової новизни, теоретичне й практичне значення отриманих результатів, вказано на їх апробацію, подано структуру роботи.

У **розділі 1 «Теоретичні основи організації бухгалтерського обліку»** проведено комплексний аналіз теоретичних засад організації бухгалтерського обліку через розгляд проблемних питань дослідження організації бухгалтерського обліку, наукове осмислення її наукового статусу, узагальнення та удосконалення понятійного апарату, характеристику системотворчих особливостей національної системи бухгалтерського обліку, оцінку онтологічних та методологічних аспектів на предмет подолання обмеженості сформованих уявлень.

Організація бухгалтерського обліку як окрема галузь наукового знання має предмет, що забезпечує можливість виробляти знання про національну систему бухгалтерського обліку через цілеспрямовану, системну, спеціально організовану науково-дослідну роботу, обмін отриманих результатів та відтворення їх на практиці. Їй притаманні специфічні ознаки науки: системність, достовірність, критичність, загальнонаукова значимість, спадкоємність, прогнозованість, детермінованість, незавершеність, раціональність, нейтральність, знеособленість, універсальність. Це дозволило стверджувати, що організація бухгалтерського обліку має предметну самостійність та є окремою наукою.

У дисертації проаналізовано дискурс щодо теоретичного базису організації бухгалтерського обліку. В сучасній науковій літературі з питань організації бухгалтерського обліку відсутній єдиний підхід до розуміння її парадигми. Дослідники здебільшого приділяють увагу вивченню організації та ведення бухгалтерського обліку на рівні окремого суб'єкта господарювання без урахування передумов та проблем впорядкування та удосконалення національної системи бухгалтерського обліку. Головна увага науковців спрямована на питання розробки і систематизації понятійного апарату та формування відповідної методології організації бухгалтерського обліку підприємства. Попри всі позитивні аспекти такого підходу, він не може пояснити різноманітні фактори та процеси, що відбуваються в Україні та впливають на розвиток організації бухгалтерського обліку.

Інституціональна теорія застосовується для встановлення та пояснення причин та наслідків процесів та явищ в економічних системах, які вже мають місце, для аналізу змін норм та правил, що регулюють ці процеси та явища. Саме ця обставина спонукала обрання інституціонального підходу для визначення в дисертації сучасної парадигми організації бухгалтерського обліку в умовах євроінтеграції. З позиції інституціонального підходу національну систему бухгалтерського обліку подано через сукупність взаємопов'язаних підсистем та їх елементів: системи регулювання бухгалтерського обліку та системи бухгалтерського обліку підприємства.

Специфічними особливостями національної системи бухгалтерського обліку, які кваліфікують її як систему є цілісність, ієрархічність, інтегративність, цілеспрямованість, надійність, рівень самостійності та відкритості, складність. Її складна ієрархічна структура спонукала до обрання системного підходу для вивчення окремих елементів та взаємозв'язків між ними.

Елементами національної системи бухгалтерського обліку визначені об'єкти двоякої природи: по-перше, індивідууми та їх соціальні об'єднання, між якими виникають формальні та неформальні відносини в процесі розподілу повноважень і відповідальності щодо регулювання та організації бухгалтерського обліку, які утворюють соціально-економічну структуру національної системи бухгалтерського обліку; по-друге, елементи, що визначають принципи, норми та правила ведення бухгалтерського обліку, які складають нормативно-правову базу організації бухгалтерського обліку.

Тож, вихідними положеннями, що покладені в основу модернізації парадигми організації бухгалтерського обліку є наявний науковий базис, сформований

економічними науками, міждисциплінарний підхід та врахування політичних та соціально-економічних змін, що відбуваються в Україні.

За такої парадигми під організацією бухгалтерського обліку запропоновано розглядати цілеспрямовану діяльність інституціональних агентів, що формують та реалізують політику у сфері бухгалтерського обліку через створення нормативно-правових актів, які регулюють бухгалтерський облік, з метою впорядкування та удосконалення національної системи бухгалтерського обліку та обґрунтування управлінських рішень на макро- та мікрорівнях.

Інституціональні агенти у сфері бухгалтерського обліку об'єднані на основі узгодженого прийняття та використання єдиних принципів та правил ведення бухгалтерського обліку та складання звітності. Їх можна поділити на дві головні групи: агенти загальнодержавного рівня (державні органи, професійні об'єднання бухгалтерів та аудиторів) та агенти локального рівня (власник (власники), уповноважений орган (посадова особа), головний бухгалтер).

Неоднозначність сучасних підходів до онтологічних та методологічних аспектів організації бухгалтерського обліку обумовило проблемне поле дослідження щодо визначення об'єкта, предмета, мети, структури, принципів, функцій та методів організації бухгалтерського обліку, які були переглянуті та уточнені (рис. 1).

Рис. 1. Теоретико-методологічні засади організації бухгалтерського обліку
[авторська розробка]

Дослідження складу суб'єктів організації бухгалтерського обліку дало змогу встановити, що більшість науковців обмежують коло суб'єктів, що формують та реалізують політику у сфері бухгалтерського обліку, рівнем окремого підприємства. Дотримуючись погляду, за яким організація бухгалтерського обліку передбачає вивчення механізму функціонування національної системи бухгалтерського обліку не тільки на локальному, але й загальнодержавному рівнях, у дисертації наводиться авторське бачення складу суб'єктів організації бухгалтерського обліку.

У розділі 2 «Інституціональні засади організації бухгалтерського обліку в контексті інтеграції України у світовий економічний простір» проаналізовано проблему цілеспрямованого системного застосування положень теорії інститутів стосовно організації бухгалтерського обліку.

Об'єктивні процеси у вітчизняному економічному та політичному середовищах є визначальними чинниками розвитку організації бухгалтерського обліку. Їх вплив не може знайти пояснення в рамках існуючого наукового знання про організацію бухгалтерського обліку. Це обумовило обрання інституціонального підходу як керівного принципу дослідження. Дотримання інституціонального підходу дозволило забезпечити врахування впливу суперечливих процесів розвитку суспільства та економіки на організацію бухгалтерського обліку та запропонувати вирішення проблем, що виникають у процесі трансформації національної системи бухгалтерського обліку.

Інституціональний підхід як керівний принцип дослідження, за рахунок сукупності методологічних принципів, які включаються в дослідницьке поле (універсалізму, історизму та методологічного індивідуалізму), оцінки широкого кола економічних і неекономічних факторів, дозволив визначити особливості організації бухгалтерського обліку на загальнодержавному та локальному рівнях.

Для аналізу явищ та процесів у різних галузях наукового знання застосовується концепція інституціональних матриць. У роботі запропоновано визначення інституціональної матриці організації бухгалтерського обліку як сукупності інститутів, які регулюють бухгалтерський облік, та інституціональних агентів, які формують та реалізують політику у сфері бухгалтерського обліку, що об'єднані на основі встановлення, прийняття та впровадження єдиних принципів і стандартів організації бухгалтерського обліку.

Функціональне призначення інституціональної матриці організації бухгалтерського обліку полягає: у визначенні рамкових обмежень реалізації економічної політики держави у сфері бухгалтерського обліку на загальнодержавному та локальному рівнях; координації відносин державних органів, підприємств та професійних об'єднань бухгалтерів та аудиторів; створенні законодавчих умов нагляду за дотриманням вимог нормативно-правового забезпечення з питань організації бухгалтерського обліку.

Аналіз складу інституціональної матриці організації бухгалтерського обліку в різних країнах світу дозволив запропонувати її вихідну модель з уточненням базових складових (рис. 2).

Рис. 2. Структура вихідної інституціональної матриці організації бухгалтерського обліку [авторська розробка]

У дисертації обґрунтовано, що історичне минуле обумовлює діючий стан вітчизняної інституціональної матриці організації бухгалтерського обліку, а її трансформації пов'язані з суб'єктивним вибором альтернативи розвитку та адаптації обліку до вимог міжнародних стандартів в умовах широкомасштабних євроінтеграційних процесів у всіх сферах суспільного життя.

Дослідження організації бухгалтерського обліку на засадах інституціонального підходу дозволило:

визначити зміст базових понять та побудувати понятійні ряди основних категорій, котрі розкривають опосередковані зв'язки між державними органами, підприємствами та професійними об'єднаннями бухгалтерів та аудиторів у процесі прийняття та реалізації ними рішень щодо політики у сфері бухгалтерського обліку;

сформувати уявлення щодо становлення інституціональної матриці організації бухгалтерського обліку в історичній ретроспективі з урахуванням змін економічного, політичного та соціального середовищ;

визначити рушійні чинники інституціональних змін у сфері бухгалтерського обліку;

оцінити трансформацію інститутів, еволюцію складу агентів, що формують політику у сфері бухгалтерського обліку та характер їх взаємовідносин.

Відносини суб'єктів господарювання в процесі ведення бухгалтерського обліку та підготовки фінансової звітності відбуваються за певних формальних норм та

стандартів, сукупність яких визначає систему принципів та методик організації бухгалтерського обліку. Зазначене узагальнено як інституціональне середовище бухгалтерського обліку, що є визначальним компонентом інституціональної матриці організації бухгалтерського обліку.

Вивчення еволюції інституціонального середовища та домінуючої (діючої) інституціональної матриці організації бухгалтерського обліку дало можливість виділити головні етапи їх становлення в контексті міжнародної інтеграції. На всіх етапах розвиток національної моделі організації бухгалтерського обліку відбувається нелінійним шляхом зі значними структурними змінами. Як і у більшості пострадянських держав, в Україні зберіглась модель державного регулювання бухгалтерського обліку. Водночас, значно розширилося коло інституціональних агентів не тільки за рахунок державних органів, але й за рахунок недержавних професійних об'єднань. Крім того, в Україні сформовано ґрунтовне інституціональне середовище бухгалтерського обліку, визначені основні напрями розвитку національної системи бухгалтерського обліку, головним серед яких є адаптація до міжнародних стандартів.

Проведений аналіз економічних перетворень у сфері організації бухгалтерського обліку в Україні на зламі XX-XXI століть, дозволив дійти висновку, що тривалість, нелінійність процесу трансформації у сфері бухгалтерського обліку, значні транзакційні витрати, пов'язані з адаптацією нормативно-правових актів із питань бухгалтерського обліку до вимог міжнародних стандартів, свідчать про неспроможність чинної системи регулювання бухгалтерського обліку за відсутності розвиненого ринкового середовища забезпечити поступовий перехід від адміністративно-командної економіки до ринкової лише через автоматичне перенесення певних принципів, норм та вимог. Основною умовою інтеграції національної системи бухгалтерського обліку в міжнародну облікову практику визначено удосконалення чинної домінуючої інституціональної матриці організації бухгалтерського обліку через вбудовування комплементарних (додаткових) інститутів та розширення складу інституціональних агентів загальнодержавного рівня.

У розділі 3 «Організація бухгалтерського обліку на загальнодержавному рівні в умовах міжнародної інтеграції» проаналізовані місце та значення держави як інституціонального суб'єкта та провідної складової інституціональної матриці організації бухгалтерського обліку; оцінено поділ владних повноважень регулювання бухгалтерського обліку в Україні; здійснено аналітичний огляд інституціонального середовища бухгалтерського обліку в Україні та визначено правові імперативи його удосконалення; науково обґрунтовані концептуальні інституціональні засади модернізації регулювання бухгалтерського обліку в Україні в умовах міжнародної інтеграції.

У роботі доведено, що створення законодавчих та організаційних передумов запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності, адаптація національної нормативно-правової бази з питань бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів підводить політику у сфері бухгалтерського обліку на рівень державних та міждержавних відносин. Саме таке трактування облікової

політики як процесу впорядкованого регламентування принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності на міждержавному, загальнодержавному та локальному рівнях покладено в основу авторського бачення цієї категорії. Запропоновано представити політику у сфері бухгалтерського обліку як трикутник «Міждержавна облікова політика – Загальнодержавна облікова політика – Облікова політика підприємства». Сутність кожного з цих елементів змінюється за умови змін одного з них: інтеграційні процеси викликають зміни на рівні держави. Держава, формуючи інституціональне середовище, виступає головним ініціатором процесів реформування бухгалтерського обліку та проводить відповідну загальнодержавну політику, що закріплюється у нормативно-правових документах (програмах, стратегіях, законодавчих актах), які встановлюють сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються суб'єктами господарювання для складання та подання фінансової звітності. При цьому, в наслідок залежності політичного устрою, економічної політики, суспільної активності від обраного маршруту, культурних особливостей, роль загальнодержавної політики у сфері бухгалтерського обліку в Україні залишається вирішальною. Втім така модель виявилася неефективною в умовах системного реформування економіки та суспільства та вимагає змін, спрямованих на зростання значення недержавних форм регулювання бухгалтерського обліку.

Інституціональний механізм організації бухгалтерського обліку в різних країнах світу може мати різноманітні варіанти. За часи реформування Україна пройшла шлях від інституціонального механізму організації бухгалтерського обліку, який склався за радянських часів, та рухається до поступової конвергенції національних та міжнародних стандартів. Аналіз інституціонального середовища бухгалтерського обліку в Україні дозволив визначити його особливості та проблемні аспекти. Недоліки законодавства у сфері бухгалтерського обліку як інструмента облікової політики держави обумовили необхідність пошуку шляхів його удосконалення через визначення правових імператив удосконалення інституціонального середовища бухгалтерського обліку в Україні.

В останні роки в Україні точиться фахова дискусія стосовно виокремлення певних функцій регуляторної політики у сфері бухгалтерського обліку та делегування їх від державних виконавчих органів професійним бухгалтерським організаціям. В Україні склалася ситуація, коли професійні бухгалтерські організації ще не готові нести повну відповідальність за регулювання бухгалтерського обліку, а держава не створила відповідні інституціональні умови. З огляду на сказане, найбільш вдалою концепцією модернізації регулювання бухгалтерського обліку для України є та, що передбачає децентралізацію державно-владних повноважень.

Концептуальними сценаріями децентралізації регулювання бухгалтерського обліку є:

деконцентрація через делегування владних повноважень регулювання бухгалтерського обліку від відповідального органу виконавчої влади, який забезпечує формування державної фінансової політики (Міністерства фінансів України), органів, що за субординацією підпорядковується йому та контролюється таким вищим органом;

деволюція через надання владних повноважень із питань регулювання бухгалтерського обліку професійним об'єднанням бухгалтерів та аудиторів.

Слід зазначити, що деволюція державного управління є ефективною у сферах, в яких не встановлюється проведення єдиної державної політики (у той час, як за вітчизняним законодавством метою регулювання бухгалтерського обліку визначено створення єдиних правил ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності). Тому процес децентралізації регулювання бухгалтерського обліку може відбуватися через деконцентрацію й ускладнення будови вітчизняної інституціональної матриці організації бухгалтерського обліку, а саме - через розширення складу інституціональних агентів організації бухгалтерського обліку загальнодержавного рівня, відповідальних за нормотворчу діяльність: залучення професійних об'єднань бухгалтерів та аудиторів та створення органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністерство фінансів України. При цьому, державні та недержавні органи мають забезпечувати реалізацію єдиної політики у сфері бухгалтерського обліку. Робота містить функції та повноваження державних органів та професійних об'єднань бухгалтерів та аудиторів щодо регулювання бухгалтерського обліку.

Результатом реалізації сценарію деконцентрації державного регулювання бухгалтерського обліку, незважаючи на певні складнощі, стане збереження традиційної організаційної вертикалі влади з одночасним створенням комунікаційної горизонталі - зростання участі професійної спільноти у справі стандартизації та регулювання бухгалтерського обліку.

Наявність проблемних аспектів організації бухгалтерського та необхідність наукового обґрунтування інституціональних засад впровадження альтернативної інституціональної матриці організації бухгалтерського обліку обумовили формулювання загальних принципів удосконалення організації бухгалтерського обліку в рамках Концепції удосконалення регулювання бухгалтерського обліку в умовах інтеграції України до Європейського Союзу. Нормативно-правовим актом, що містить затвердження запропонованої Концепції, є Стратегія модернізації регулювання бухгалтерського обліку в умовах інтеграції України до Європейського Союзу (таблиця 1). У результаті впровадження заходів запропонованої Стратегії формується рухлива внутрішня структура регулювання бухгалтерського обліку, здатна до швидкої реконфігурації задля реагування на екзогенні та ендогенні фактори, інтеграції до глобального середовища.

Вивчення форм і способів взаємодії державних органів та професійних об'єднань бухгалтерів та аудиторів щодо регулювання бухгалтерського обліку на різних етапах розвитку діючої (домінуючої) інституціональної матриці організації бухгалтерського обліку дозволило дійти висновку, що з точки зору характеру їх взаємовідносин в Україні переважають, виключно, парні відносини із домінуванням держави і розмитості зворотних зв'язків. Вони вступають в парні взаємодії зі зворотним зв'язком: державні органи і підприємства, державні органи та недержавні органи, підприємства та недержавні органи.

**Концептуальні засади розроблення Проекту нормативно-правового акту
щодо Стратегії модернізації регулювання бухгалтерського обліку в умовах
інтеграції України до ЄС [авторська розробка]**

Критерій	Пояснення
1	2
<i>Мета</i>	розробка та запровадження нових підходів регулювання бухгалтерського обліку, які відповідають цілям забезпечення сталого розвитку в Україні та сучасним тенденціям кращого світового досвіду у цій сфері
<i>Шляхи досягнення</i>	деконцентрація системи державного регулювання бухгалтерського обліку
<i>Суб'єкти</i>	<ul style="list-style-type: none"> - центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової політики, – Міністерство фінансів України; - спеціальний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної фінансової політики, - Державне агентство з питань бухгалтерського обліку; - професійні громадські об'єднання бухгалтерів та аудиторів; - зацікавлені учасники, які займаються економічною діяльністю
<i>Місія центрального органу виконавчої влади</i>	<ul style="list-style-type: none"> - державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні; - розробка державної політики та стратегії розвитку національної системи бухгалтерського обліку
<i>Місія спеціального органу виконавчої влади</i>	<ul style="list-style-type: none"> - реалізація державної політики бухгалтерського обліку в ході реалізації комплексної стратегічної державної політики у сфері бухгалтерського обліку та внесення пропозицій щодо її формування; - координація діяльності державних органів, які формують політику у сфері бухгалтерського обліку, професійних бухгалтерських організацій та інших зацікавлених сторін у справі регулювання бухгалтерського обліку
<i>Місія професійних громадських об'єднань бухгалтерів та аудиторів</i>	<ul style="list-style-type: none"> - внесення пропозицій щодо формування державної політики у сфері бухгалтерського обліку; - представлення інтересів професійних об'єднань бухгалтерів.
<i>Пріоритетність</i>	за предметом правового регулювання належить до пріоритетних сфер, у яких здійснюється адаптація законодавства України до законодавства ЄС
<i>Правові підстави</i>	Конституція України; Закон України «Про Кабінет Міністрів України»; Закон України «Про центральні органи виконавчої влади», Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність»
<i>Пріоритетність</i>	за предметом правового регулювання належить до пріоритетних сфер, у яких здійснюється адаптація законодавства України до законодавства ЄС
<i>Ризики вчинення корупційних правопорушень</i>	відсутні правила і пропозиції, які містять ризики вчинення корупційних правопорушень
<i>Громадське обговорення</i>	потребує проведення консультацій із громадськістю
<i>Регуляторний вплив</i>	є регуляторним актом
<i>Прогноз результатів</i>	підвищить ефективність регулювання бухгалтерського обліку та забезпечить виконання визначальних завдань створення умов сталого розвитку

В постіндустріальній економіці державні органи та бухгалтерські професійні об'єднання, а також підприємства й організації мають кооперуватися у справі реалізації політики у сфері бухгалтерського обліку. З цією метою запропоновано модифіковану модель їх взаємодії в умовах постіндустріальної економіки. Відмінність запропонованої моделі від існуючої (державне партнерство) полягає у перспективі участі бухгалтерських професійних об'єднань у справі регулювання бухгалтерського обліку.

У розділі 4 «Організація бухгалтерського обліку підприємства в умовах постіндустріального етапу розвитку суспільства» розглянуті інституціональні

особливості організації бухгалтерського обліку підприємства в умовах адаптації до зовнішнього середовища через: оцінку внутрішнього інституціонального середовища бухгалтерського обліку; вивчення організаційно-технічних аспектів ведення бухгалтерського обліку підприємства; аналіз інституціонального забезпечення конструювання структур, які здійснюють ведення бухгалтерського обліку на підприємстві; встановлення механізму удосконалення організації бухгалтерського обліку підприємства.

В основу дослідження покладено твердження, що стратегічною метою регулювання бухгалтерського обліку в Україні є інформаційне забезпечення сталого розвитку суспільства, міжнародної співпраці та інформаційної підтримки підприємств. Досягнення цієї мети прагне суспільство шляхом проведення цілеспрямованої політики у сфері бухгалтерського обліку. Проте стан економічної системи в цілому визначає економічна діяльність, мотивація та стимули окремих суб'єктів господарювання. Відтак, показником досягнення стратегічної мети регулювання бухгалтерського обліку є ефективна та збалансована діяльність окремих агентів, які формують та реалізують політику у сфері бухгалтерського обліку, їх нормотворча діяльність, зв'язки та взаємодії з зовнішнім та внутрішнім середовищем, що виступили предметом дослідження.

Вивчення наукових здобутків попередників щодо переліку завдань організації бухгалтерського обліку підприємства дозволили сформулювати власні висновки. Сучасні підприємства функціонують у якісно нових економічних умовах постіндустріального суспільства, у якому першочергова увага приділяється людським здібностям, їх мотивації, забезпеченню рівноваги інтересів підприємств та суспільства. Відсутність рівноваги призводить до перекосів розвитку економіки та суспільства, спричиняє економічні кризи, для уникнення яких важливим є спрямування діяльності не тільки на максимізацію власного фінансового результату, але й суспільного добробуту. Як наслідок реакції на зміни зовнішнього середовища та характер управління з урахуванням стандартів соціальної відповідальності, визначено необхідність трансформації головної мети ведення бухгалтерського обліку в напрямку не тільки надання облікової інформації користувачам для прийняття рішень, але й підвищення відповідальності перед суспільством.

Максимально можливе виконання мети та завдань організації бухгалтерського обліку із дотриманням положень соціальної відповідальності сприяє приведенню технології облікового процесу, нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку та діяльності облікової служби підприємства як головних елементів системи бухгалтерського обліку підприємства у стан, що забезпечує врахування вимог, поставлених перед ними в умовах постіндустріального суспільства.

При визначенні інструментарію забезпечення ефективності організації бухгалтерського обліку підприємства дослідження здійснювалося, виходячи зі складових системи бухгалтерського обліку підприємства. За обраного інституціонального підходу у якості елементів системи бухгалтерського обліку підприємства розглядалися агенти, які забезпечують формування облікової політики підприємства та нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку. Вони одночасно виступають елементами локальної варіації інституціональної матриці

організації бухгалтерського обліку: власники, керівники та головний бухгалтер як інституціональні агенти, а нормативно-правове забезпечення (внутрішнє інституціональне середовище) - як інституціональний об'єкт.

Основним інструментом механізму формування ефективної організації бухгалтерського обліку підприємства є сукупність внутрішніх регламентів, які регулюють бухгалтерський облік та складання звітності підприємства – внутрішнє інституціональне середовище бухгалтерського обліку підприємства. Для діагностики його стану розроблено порядок попереднього спостереження за технологією облікового процесу, організаційною структурою бухгалтерської служби, станом нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку як головних чинників інституціональної матриці організації бухгалтерського обліку підприємства. У разі встановлення необхідності їх вдосконалення запропоновано алгоритм прийняття рішень щодо формування інституціонального середовища бухгалтерського обліку підприємства. Питання формування внутрішнього інституціонального середовища належать до компетенцій інституціональних агентів організації бухгалтерського обліку на локальному рівні (власникам, керівникам та головному бухгалтеру).

Підвищення достовірності облікової інформації, дотримання вимог нормативно-правових актів, що регулюють бухгалтерський облік, та дотримання стандартів соціальної відповідальності передбачається через удосконалення методичного забезпечення. З метою впорядкування організації та ведення бухгалтерського обліку на підприємстві розроблено Проект Методичних рекомендацій щодо організації бухгалтерського обліку підприємства.

Створення спеціальних структур, які здійснюють ведення бухгалтерського обліку та складання звітності, обумовлено екзогенністю, стабільністю та повторюваним характером дій інституціональних агентів локального рівня. Конструювання таких структур та забезпечення ефективності їх діяльності є одними із головних завдань організації бухгалтерського обліку підприємства.

В обліковій професії найбільш значні зміни відбулися у змісті роботи, яку виконують бухгалтерські служби. У дисертації проаналізовані завдання, функціональні обов'язки, права облікової служби підприємства. Визначено, що діяльність бухгалтерської служби відповідно до завдань, функціональних обов'язків та прав характеризується рутинною поведінкою. Створення та освоєння рутини щодо організації та ведення бухгалтерського обліку в рамках окремого підприємства пов'язано зі значними транзакційними витратами. Необхідність забезпечення вироблення рутинних навичок щодо діяльності облікової служби з мінімізацією витрат на їх створення, обумовлює доцільність централізованої розробки на загальнодержавному рівні норм, які можуть та мають застосовуватися інституціональними агентами локального рівня для впорядкування діяльності облікової служби. За відсутності в Україні нормативно-правових актів, які визначають завдання, обов'язки, кваліфікаційні вимоги до професійного рівня працівників бухгалтерської служби та повноваження її керівника з метою реалізації моделі державного регулювання бухгалтерського обліку в частині його методичного

забезпечення розроблено Проект Типового положення про бухгалтерську службу підприємства.

Розділ 5 «Облікова політика підприємства в контексті загальнодержавної політики у сфері бухгалтерського обліку» присвячено висвітленню питань інституціонального забезпечення формування облікової політики підприємства як інструменту впорядкування методичних аспектів складання фінансової звітності.

Обліковій політиці в науковій літературі приділяють багато уваги. Більшість науковців розглядають облікову політику підприємства як інструмент організації бухгалтерського обліку, що забезпечує надання користувачам якісної облікової інформації, є спрямований на складання фінансової звітності, доповнюючи його організаційними та технічними аспектами ведення облікового процесу. Проте таке широке ставлення відповідає предмету організації бухгалтерського обліку підприємства. Завдання, що висуваються до організації бухгалтерського обліку та до облікової політики, потребують окремого вирішення. У дисертації обраний підхід, за яким підприємства через визначення облікової політики впорядковують методичні аспекти складання фінансової звітності.

З позиції інституціонального підходу, підприємства як інституціональні суб'єкти, будучи обмежено раціональними, не завжди можуть обрати найкращі з наявних альтернатив принципи, методи та процедури бухгалтерського обліку, відштовхуючись лише від власних переваг, та визначити довгострокові наслідки від зробленого вибору. В цих умовах функція держави зі створення механізмів реалізації загальнодержавної облікової політики виправдана та знаходить втілення у вигляді встановлення національними та міжнародними стандартами обліку та іншими нормативно-правовими актами з бухгалтерського обліку і фінансової звітності набору варіативних принципів, методів і процедур, які має застосовувати підприємство для складання та подання звітності.

Облікова політика на загальнодержавному рівні як інструмент регулювання бухгалтерського обліку створює умови для розроблення підприємством власної облікової політики. Діючі нормативні акти, що регулюють формування облікової політики підприємств, містять її визначення, критерії та джерела формування облікової політики, порядок оформлення прийнятої облікової політики, перелік багатоваріантних методів оцінки, обліку та процедур, складений за діючими національними стандартами бухгалтерського обліку, порядок розкриття облікової політики підприємства та її змін. Втім, в умовах продовження процесу адаптації законодавства до міжнародних стандартів на перший план виходять питання усунення відмінностей у підходах до змісту фінансової звітності, що збільшують ризики, значно ускладнюють аналіз інформації та прийняття рішень в умовах міжнародної інтеграції. Вирішити методологічні питання усунення визначених у роботі невідповідностей головних вимог до формування облікової політики за міжнародними та національними стандартами бухгалтерського обліку запропоновано через удосконалення інституціональних засад формування облікової політики шляхом прийняття розробленого в роботі проекту Положення про облікову політику підприємства. Діючі нормативні акти, що регулюють формування облікової політики підприємства, не замінюють запропонованого документу.

Відсутність нормативного документу методологічного рівня, що впорядковує процес формування облікової політики на локальному рівні, та її недооцінення серед практиків, призвела до ситуації, коли формалізація облікової політики на підприємствах характеризується низькою якістю та формальним ставленням до її формування. Проблема уніфікації роботи зі складання розпорядчого документу про облікову політику підприємства в роботі вирішується через: розробку алгоритму підготовки розпорядчого документу про облікову політику; уточнення переліку методів оцінки, обліку і процедур бухгалтерського обліку, варіантність яких передбачена національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку; встановлення послідовності дій при формуванні облікової політики щодо господарських операцій, якщо в національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку та інших нормативно-правових актах із бухгалтерського обліку і фінансової звітності не встановлено відповідних принципів, методів і процедур ведення бухгалтерського обліку; розробку Типового розпорядчого документу про облікову політику підприємства.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми формування наукової парадигми організації бухгалтерського обліку з урахуванням динаміки інституціональних змін у сфері бухгалтерського обліку в контексті євроінтеграційних процесів та удосконалення на цій основі державного регулювання бухгалтерського обліку та організації бухгалтерського обліку підприємств. Висновки, одержані в результаті дослідження, наступні.

1. Організація бухгалтерського обліку за наявності спільного з іншими науками об'єкту, має відмінний особливий предмет; виробляє наукові знання, які своєю чергою використовуються для отримання нових знань; має специфічні наукові ознаки; вбирає в себе якості головних галузей наукового знання; є результатом інтелектуальної праці, що підтверджує її самостійний науковий статус.

2. Організація бухгалтерського обліку знаходиться на етапі формування парадигми та вимагає подальшої роботи щодо побудови її теоретичної моделі, котра базується на наявному науковому фундаменті, практичному досвіді господарювання та врахуванні євроінтеграційних процесів, чому сприяє застосування міждисциплінарного підходу. Одержані наукові знання про організацію бухгалтерського обліку із дотриманням міждисциплінарного підходу та залученням категоріального апарату суспільних наук (соціології, політології, права тощо), додержанням історичного принципу, емпіричного підходу дозволили встановити, узагальнити, пояснити тенденції об'єктивних процесів у сфері бухгалтерського обліку з урахуванням впливу різноманітних факторів й процесів та запропонувати на цій основі Концепцію удосконалення регулювання бухгалтерського обліку в умовах інтеграції України до Європейського Союзу.

3. Одночасно з традиційними підходами до предмету організації бухгалтерського обліку, розвиваються напрями, які ґрунтуються на наукових

теоріях, що висвітлюють питання пристосування економічних систем до змін оточуючого середовища та враховують тенденції розвитку суспільства. Розширення методології дослідження організації бухгалтерського обліку за рахунок дотримання положень інституціональної теорії забезпечило критичний погляд до вивчення організації бухгалтерського обліку; встановлення суперечностей та тенденцій трансформації інститутів у сфері бухгалтерського обліку; врахування сукупності факторів, цивілізаційних закономірностей, національних особливостей як передумов розвитку організації бухгалтерського обліку.

4. Удосконалення понятійного апарату організації бухгалтерського обліку на засадах положень інституціональної теорії через наукову аргументацію змісту базових понять забезпечило встановлення сучасної наукової парадигми організації бухгалтерського обліку, яка врахує об'єктивні економіко-політичні та соціально-культурні процеси у суспільстві. До таких базових понять запропоновано віднести: інститут у сфері бухгалтерського обліку, інституціональна матриця організації бухгалтерського обліку (вихідна, домінуюча, альтернативна), інституціональне середовище бухгалтерського обліку; інституціональний механізм організації бухгалтерського обліку, інституціональний суб'єкт та агент організації бухгалтерського обліку.

5. Системотворчі особливості національній системі бухгалтерського обліку, такі як цілісність, ієрархічність, інтегративність, цілеспрямованість, надійність, рівень самостійності та відкритості, складність, кваліфікують її як систему. Характерною ознакою національної системи бухгалтерського обліку є її відкритість, що з метою забезпечення повноти отриманих результатів щодо визначення її стану та тенденцій розвитку постулює врахування впливу зовнішнього середовища та визначення зворотного впливу на оточуюче середовище. Декомпозиція та аналіз національної системи бухгалтерського обліку із дотриманням інституціонального підходу дозволили уточнити її структуру як сукупність взаємопов'язаних підсистем та їх елементів: системи регулювання бухгалтерського обліку та системи бухгалтерського обліку підприємства. Водночас, дотримання принципів системності викликало необхідність ієрархічного дослідження національної системи бухгалтерського обліку.

6. Розширення кола дослідницьких пріоритетів за рахунок врахування процесів створення, впорядкування та удосконалення національної системи бухгалтерського обліку на загальнодержавному рівні, дозволило переглянути онтологічні аспекти організації бухгалтерського через уточнення об'єкта, предмета, мети, структури, принципів, функцій та суб'єктів організації бухгалтерського обліку.

7. Поняття «інституціональна матриця» застосовується для аналізу явищ та процесів у різних галузях наукового знання, але за відсутності єдності його трактування. В роботі під інституціональною матрицею організації бухгалтерського обліку розуміється сукупність інститутів, які регулюють бухгалтерський облік та утворюють підстави взаємодії суб'єктів, що формують та реалізують політику у сфері бухгалтерського обліку. Інституціональний аналіз світової практики регулювання бухгалтерського обліку дозволив визначити базовий склад інституціональних агентів, за якими встановлені та (або) делеговані функції

регулюванні бухгалтерського обліку на загальнодержавному рівні, що стало основою конструювання вихідної інституціональної матриці організації бухгалтерського обліку. Це дозволило запропонувати підходи до удосконалення регулювання бухгалтерського обліку, які відповідають цілям забезпечення сталого розвитку в Україні та сучасним тенденціям кращого світового досвіду у цій сфері, та розробити Стратегію модернізації регулювання бухгалтерського обліку в умовах інтеграції України до Європейського Союзу.

8. Структура вітчизняної діючої (домінуючої) інституціональної матриці організації бухгалтерського обліку змінювалась у кілька етапів. Головними чинниками інституціональних змін у сфері бухгалтерського обліку є: процеси, які відбуваються у політичному, економічному та культурному середовищі України; перехід на ринкові ланки; обрання євроінтеграційного вектору розвитку економіки; розширення міжнародної співпраці у сфері бухгалтерського обліку; адаптація національної нормативно-правової бази з питань бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів. Тривалість, нелінійність процесу трансформації у сфері бухгалтерського обліку, високій рівень втручання держави в політику у сфері бухгалтерського обліку, незначне залучення професійних об'єднань бухгалтерів та аудиторів до регулювання бухгалтерського обліку обумовлюють необхідність удосконалення домінуючої інституціональної матриці організації бухгалтерського обліку через вбудовування комплементарних (додаткових) інститутів та розширення складу інституціональних агентів загальнодержавного рівня.

9. В постіндустріальній економіці актуальним є забезпечення взаємодії державних органів та професійних об'єднань бухгалтерів та аудиторів для спільної роботи щодо регулювання бухгалтерського обліку. Запровадження запропонованої модифікованої моделі взаємодії інституціональних агентів організації бухгалтерського обліку в умовах постіндустріальної економіки створює умови для кооперації зусиль державних органів з діями професійних бухгалтерських організацій та підприємств щодо реалізації політики у сфері бухгалтерського обліку, забезпечуючи синергію їх спільної діяльності, генерацію нових організаційних форматів та формування нових відносин.

10. Роль загальнодержавної облікової політики в Україні на всіх етапах державності залишається вирішальною, що обумовило спрямованість дослідження на визначення особливостей формування загальнодержавної політики у сфері бухгалтерського обліку та дозволило виділити ключові чинники, які визначають необхідність модернізації регулювання бухгалтерського обліку. В дисертації політика у сфері бухгалтерського обліку подана як трикутник «Міждержавна облікова політика – Загальнодержавна облікова політика – Облікова політика підприємства», кожна складова якого знаходиться у тісному взаємозв'язку та змінюється за умови змін одного з них. Такий підхід базується на врахуванні тенденцій розширення міжнародної співпраці у сфері бухгалтерського обліку, створення законодавчих та організаційних передумов до запровадження міжнародних стандартів, адаптації до міжнародних стандартів національної нормативно-правової бази.

11. Загальнодержавна політика у сфері бухгалтерського обліку реалізується через створення законодавчих та організаційних передумов впорядкування та удосконалення національної системи бухгалтерського обліку. Аналіз інституціональних змін та інституціонального середовища бухгалтерського обліку дозволив встановити особливості, проблемні аспекти нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку та визначити правові імперативи удосконалення інституціонального середовища бухгалтерського обліку, які мають на меті створення передумов проведення ефективної політики у сфері бухгалтерського обліку в контексті євроінтеграційних процесів.

12. Облікова політика на загальнодержавному рівні як інструмент регулювання бухгалтерського обліку спрямована на створення законодавчих умов для розробки підприємством власної облікової політики. Усунути невідповідності вимог до формування облікової політики підприємства за міжнародними та національними стандартами бухгалтерського обліку та вирішити питання, які не впорядковані діючим законодавством, пропонується через прийняття Положення про облікову політику підприємства, проект якого розроблено. У цьому контексті в роботі розглянуті: етапи формалізації облікової політики; групування методів оцінки, обліку і процедур, стосовно яких підприємства мають прийняти рішення при формуванні облікової політики; уточнений перелік елементів облікової політики; методика формування облікової політики підприємства за відсутності в національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку та інших нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку і фінансової звітності положень, які конкретно застосовуються до операції, іншої події або умови; структура Типового розпорядчого документу про облікову політику підприємства.

13. Ефективне функціонування системи бухгалтерського обліку підприємства в умовах постіндустріального етапу розвитку суспільства може бути забезпечено за рахунок не лише дотримання вимог діючого законодавства та виконання завдань, що традиційно ставляться до організації бухгалтерського обліку, але й забезпечення відповідальності перед суспільством. Такий підхід передбачає проведення певної переорієнтації мети ведення бухгалтерського обліку, налагодження взаємозв'язку елементів системи бухгалтерського обліку підприємства, їх взаємодій із зовнішнім середовищем та приведення внутрішніх взаємодій у стан, який сприяє максимально ефективному досягненню мети та завдань організації бухгалтерського обліку та забезпеченню дотримання положень соціальної відповідальності.

14. Одним з основних інструментів удосконалення організації бухгалтерського обліку підприємства в контексті загальнодержавної політики у сфері бухгалтерського обліку визначено формування внутрішньої регламентації бухгалтерського обліку. Підвищення ефективності організації бухгалтерського обліку та діяльності облікової служби підприємства, дотримання вимог законодавства щодо ведення бухгалтерського обліку в умовах державного регулювання пропонується постачати за рахунок удосконалення методичного забезпечення застосування положень (стандартів) бухгалтерського обліку. З метою впорядкування організації бухгалтерського обліку та діяльності облікової служби підприємства розроблено Проект Методичних рекомендацій щодо організації

бухгалтерського обліку підприємства та Проект Типового положення про бухгалтерську службу підприємства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, підручники та навчальні посібники:

1. Олійник Я. В. Інституціональні засади організації бухгалтерського обліку в умовах міжнародної інтеграції: [монографія] / Я. В. Олійник. – К.: ТОВ «Лазуріт-Поліграф», 2014. – 320 с. (15,1 д.а.).

2. Бухгалтерський облік для економістів і правознавців у схемах та таблицях: [навч. посіб.] - Вид. 3-тє, доп. і перероб. / Л. Г. Ловінська, Я. В. Олійник, Л. О. Галат. – К.: КНЕУ, 2010. – 390 с. (22,8 д.а., - особисто автора - 12 др. арк., тема 6 «Облік основних засобів», тема 8 «Облік нематеріальних активів», тема 9 «Облік виробничих запасів», тема 10 «Облік грошових коштів та дебіторської заборгованості», тема 11 «Облік фінансових інвестицій», тема 12 «Облік власного капіталу», тема 13 «Облік зобов'язань», тема 14 «Облік оплати праці», тема 15 «Облік витрат діяльності», тема 16 «Облік доходів від діяльності підприємства», тема 17 «Фінансова звітність»).

3. Облік і звітність підприємств у системі оподаткування: [навч. посіб.] / М. І. Бондар, Л. Г. Ловінська, Н. М. Лисенко та ін. – К.: ДННУ «Акад. фін. управління», 2012. – 584 с. (34 д. а., особисто автора - 1,5 д.а. тема 11 «Порядок розкриття в обліковій політиці підприємства методики обліку розрахунків з бюджетом»).

4. Модернізація фінансової системи України в процесі євроінтеграції : у 2 т.: [монографія] / Т. І. Єфименко, С. С. Гасанов, П. М. Леоненко та інш. – Т.2. - – К.: ДННУ «Акад. фін. управління», 2014. – 784 с. (63,7 д. а., особисто автора - 1,2 д.а. тема 10.8 «Бухгалтерський облік та фінансова звітність недержавних пенсійних фондів в умовах міжнародної інтеграції»).

У наукових фахових виданнях:

5. Олійник Я. В. Регламентация бухгалтерського обліку в Україні: стан, проблеми, орієнтири / Я. В. Олійник // Формування ринкової економіки: зб. наук. пр. - К.: КНЕУ. - 2010. – Вип. №24 – С. 487-495 (0,4 д. а.).

6. Олійник Я. В. Створення організаційно-правових умов у сфері бухгалтерського обліку спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності підприємств України / Я.В. Олійник // Формування ринкової економіки: зб. наук. пр.: у 2 ч. - К.: КНЕУ. - 2010. – Ч. II. - С. 318- 324 (0,3 д. а.).

7. Олійник Я. В. Реформа бухгалтерського обліку в Україні: стан, проблеми, орієнтири / Я.В. Олійник // Вісник Житомирського державного технологічного університету/ Науковий журнал. Економічні науки. – 2010. - № 3 (53). – Ч. 2. – С. 183-184 (0,8 д. а.).

8. Олійник Я. В. Облікова політика: аспекти регламентації / Я. В. Олійник // Вісник Львівської комерційної академії (Серія економічна). Збірник наукових праць. – 2011. – Вип. № 36. – С. 273-277 (0,5 д. а.).

9. Олійник Я. В. Організаційно-правові аспекти обліку залучення підприємствами банківських кредитів / Я. В. Олійник // Формування ринкової економіки: зб. наук. пр. - К.: КНЕУ. - 2012. – Вип. № 25. - С. 521-529 (0,4 д. а.).

10. Олійник Я.В. Проблемні положення методології та організації бухгалтерського обліку та фінансової звітності неприбуткових організацій / Я. В. Олійник // БІЗНЕС ІНФОРМ. Науковий журнал. - 2012. - № 5 - С. 234 – 236 (0,4 д. а.).

11. Олійник Я. В. Формування облікової політики підприємств з урахуванням вимог податкового законодавства / Я. В. Олійник // Формування ринкової економіки: Збірник наукових праць. - К.: КНЕУ. - 2012.- Вип. № 27 – С. 428- 436 (0,4 д. а.).

12. Олійник Я. В. Система бухгалтерського обліку: питання термінології / Я.В. Олійник // Фінанси України. Науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал Міністерства фінансів України. – 2011. - №5 (186). – С. 112-118 (0,5 д. а.).

13. Олійник Я. В. Удосконалення нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку неприбуткових підприємств як фактор підвищення їх правової захищеності / Я. В. Олійник // Управління економічним розвитком промислових підприємств. Серія «Економіка»: Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. - 2012. — Вип. № 220. - Т. XIII. – С. 147-150 (0,3 д. а.).

14. Олійник Я. В. Облікова політика як інструмент вирішення методичних питань складання фінансової звітності підприємств / Я. В. Олійник // Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць. - 2012. – Вип. 20. – С. 347-354 (0,4 д. а.).

15. Олійник Я. В. Оцінка стану нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку суб'єктів малого бізнесу в Україні / Я. В. Олійник // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». – 2012. - № 19. - С.187-190 (0,4 д. а.).

16. Олійник Я. В. Регламентация бухгалтерського обліку та фінансової звітності неприбуткових організацій: стан, проблеми, шляхи удосконалення / Я. В. Олійник // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. - 2012. – Вип. № 9 (33). – Ч. 2. – С. 513-520 (0,4 д. а.).

17. Олійник Я. В. Методичні аспекти облікової політики підприємств / Я. В. Олійник // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. Збірник науково-практичних праць. - 2012. – № 722. – С. 206-211 (0,3 д. а.).

18. Олійник Я. В. Становлення та розвиток бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва / Я. В. Олійник // Вчені записки. Збірник наукових праць. - К.: КНЕУ. - 2012. – Вип. № 14. – Ч. 2. – С. 174-178 (0,4 д. а.).

19. Олійник Я. В. Міжнародний досвід регулювання діяльності неприбуткових організацій / Я. В. Олійник // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. - К.: КНЕУ. - 2012. – С. 428- 436 (0,4 д. а.).

20. Олійник Я. В. Застосування методологічних основ інституціоналізму стосовно бухгалтерського обліку / Я. В. Олійник // *Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць*. - К.:КНЕУ. - 2013. – Вип. №20/1. – С. 405-411 (0,4 д. а.).

21. Олійник Я. В. Концептуальні засади нормативного забезпечення облікової політики / Я. В. Олійник // *Фінанси України. Науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал Міністерства фінансів України*. - 2014. - № 5. – С. 116-125 (0,8 д. а.).

У зарубіжних виданнях та у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

22. Олійнык Я. В. Развитие украинской системы бухгалтерского учета, ориентированной на МСФО / Я. В. Олійнык // *Современные фундаментальные и прикладные исследования. Международное научное издание*. - 2012 г. - №4 (7) - С. 144-146 (0,3 д. а.).

23. Олійнык Я. В. Формирование институциональной инфраструктуры бухгалтерского учета / Я. В. Олійнык // *Современные фундаментальные и прикладные исследования. Международное научное издание*. – 2013 г. - №1 (8). – Т. 2. - С. 108-110 (0,2 д. а.).

24. Олійнык Я. В. Теоретические основы институционального анализа бухгалтерского учета / Я. В. Олійнык // *Актуальные вопросы современной науки: сборник научных трудов.*– Новосибирск: ООО агентство «СИБПРИНТ», 2013. – Вып. № 25 - С. 199-208. (0,3д. а.).

25. Олійник Я. В. Правові імперативи розвитку організації бухгалтерського обліку в Україні в системі макроекономічного управління / Я. В. Олійник // *Проблеми економіки (Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Research Papers in Economics (США), РІНЦ (Росія), Index Copernicus (Польща), Directory of Open Access Journals, EBSCOhost (США), CiteFactor (США), Academic Journals Database (Швейцарія), Scientific Indexing Services, Advanced Science Index, Open Academic Journals Index, GetInfo (Німеччина), BASE (Німеччина), OpenAIRE (Європейський Союз), WorldCat, SUNCAT Union Catalogue (Велика Британія), COPAC Union Catalogue (Велика Британія), Соціонет (Росія), J-Gate (Індія), Directory of Research Journals Indexing, Академия Google (США), Research Bible (Японія)).* – 2013. - № 1 – С. 124-129 (0,5 д. а.).

26. Oliinyk Y. V. Institutional environment of accounting: ukrainian realities / Y.V. Oliinyk // *Незалежний аудитор (EBSCOhost (США)).*– 2015. - №11 (I) - С. 55-60 (0,7 д. а.).

27. Oliinyk Y. V. The theory of instytutes as a metodolohycal analysis of basik development of organization of accounting / Y.V. Oliinyk// *Незалежний аудитор (EBSCOhost (США)).* – 2015. - №12 (II) - С. 64-69 (0,6 д. а.).

В інших виданнях:

28. Олійник Я. В. Перспективи вдосконалення нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку в Україні / Я. В. Олійник // *Роль і місце бухгалтерського обліку, контролю й аналізу в розвитку економічної науки та практики: Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 14 травня 2010 р.)* – К.: КНЕУ. - 2010. – С. 112-114 (0,1 д. а.).

29. Олійник Я. В. Адаптація нормативно-правового забезпечення обліку в Україні до законодавства Європейського союзу як складова підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості підприємств / Я. В. Олійник // Економіка підприємства: теорія і практика: зб. мат. III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 21 жовтня 2010 р.). – К.: КНЕУ. - 2010. – С. 224-226 (0,1 д. а.).

30. Олійник Я. В. Сучасний стан та перспективні напрями адаптації законодавства України у сфері бухгалтерського обліку в контексті Євроінтеграції/ Я. В. Олійник // Сучасні проблеми економічної теорії та практики господарювання в ринкових умовах: Збірник наук. праць II-ї Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8 жовтня 2010 р.) / Міністерство освіти і науки України, Одеський державний економічний університет. – Одеса: ОДЕУ, 2010. – С. 417-422 (0,3 д. а.).

31. Олійник Я. В. Сучасні тенденції реформування бухгалтерського обліку в Україні / Я.В. Олійник // Майбутнє – Аудит: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: тези доповідей (м. Кривий Ріг, 15 грудня 2010 р.). – Кривий Ріг: Видавничий дім. - 2010. – С. 187-188 (0, 1 д. а.).

32. Олійник Я. В. Визначення сутності системи бухгалтерського обліку / Я. В. Олійник // Стан, проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах сучасних концепцій управління: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 28-29 квітня 2011 р.). - Львів: Видавництво Львівської комерційної академії. - 2011. – С. 324-326 (0,1 д. а.).

33. Олійник Я. В., коментар до ст. 133 «Платники податку» / Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України: в 3 т. – Т.2. / кол. авторів.– 2-ге вид., доп. та перероб. – К.: Міністерство фінансів України, ДННУ «Академія фінансового управління», Національний університет ДПС України, 2011. – 942 с. / - С. 9-20 (0,4 д.а.).

34. Олійник Я. В. Формалізація облікової політики підприємства як інструменту забезпечення інформаційних потоків системи управління / Я. В. Олійник // Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте ` 2011: сборник научных трудов по материалам научно-практической конференции (г. Одесса, 21-30 июня 2011 г.). - Том 9. Экономика. – Одесса: Черноморье. - 2011. - С. 63-70 (0,4 д. а.).

35. Олійник Я. В. Удосконалення нормативно-правового забезпечення організації та ведення бухгалтерського обліку підприємств / Я. В. Олійник // Механізми реалізації стратегії розвитку національної економіки: матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет – конф. (м. Тернопіль, 20-21 жовтня 2011 р.). – Тернопіль: Крок. - 2011. – С. 267-269 (0,1 д. а.).

36. Олійник Я. В. Формування ставлення до нормативно встановлених методів оцінки, обліку і процедур бухгалтерського обліку з метою обрання облікової політики підприємствами України / Я. В. Олійник // Теоретико-методологічні і науково-практичні засади інвестиційного, фінансового та облікового забезпечення розвитку економіки: матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф.

ПДАТУ (м. Кам'янець-Подільський, 15-16 листопада 2011р.). - Ч.2. - Тернопіль: Крок. - 2011. - С. 227-229 (0,2 д. а.).

37. Олійник Я. В. Організаційно-методичне забезпечення ведення бухгалтерського обліку підприємства / Я. В. Олійник // Майбутнє – аудит: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Тези доповідей (м. Кривий Ріг, 09 грудня 2011 року). - Кривий Ріг: Видавець ФО-П Чернявський Д.О. - 2011 - С. 107-109 (0, 1 д. а.).

38. Короленко О. Б., Олійник Я. В. Оцінка нормативного забезпечення діяльності бухгалтерських служб в Україні / О. Б. Короленко, Я. В. Олійник // Майбутнє – аудит: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Тези доповідей (м. Кривий Ріг, 09 грудня 2011 року). - Кривий Ріг: Видавець ФО-П Чернявський Д. О. - 2011 - С. 85-87 (0, 15 д. а. , особисто автора - 0,1 д. а. - оцінка нормативно-правового забезпечення діяльності облікової служби підприємства).

39. Розвиток податкової системи України: трансформація спрощеної системи оподаткування / Науково-практичний коментар / Т. І. Єфименко, С. Л. Лондар, Ю. Б. Іванов [та ін.]; ДННУ «Акад. фін. управління». – К., 2011. – 246 с. (20,15 д. а., особисто автора - 1,2 д. а. тема 4 «Удосконалення нормативно-правового забезпечення спрощеного обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва»).

40. Олійник Я.В. Організаційні засади бухгалтерського обліку суб'єктів малого підприємництва / Я. В. Олійник // Стратегічні напрями розвитку бухгалтерського обліку, аналізу й аудиту: Міжнар. наук.-практ. конф.: тези доп. (м. Київ, 15 берез. 2012 р.) – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т. - 2012. – С. 112-113 (0,1 д. а.).

41. Олійник Я. В. Актуальні питання щодо підходів до призначення облікової політики підприємств / Я. В. Олійник // Актуальні питання економіки та управління. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 27-28 квітня 2012 року). - Дніпропетровськ: НО «Перспектива» - 2012. - С. 120-121 (0,2 д. а.).

42. Олійник Я. В. Напрями гармонізації нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку в частині формування облікової політики підприємств до МСФО / Я. В. Олійник // Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту : теорія, методологія та організація: Тези доповідей учасників X Міжнародної наукової конференції, присвяченої пам'яті д.е.н., професора, заслуженого діяча науки і техніки України Олексія Сергійовича Бородкіна (м. Київ, 30 березня 2012 року). – Київ. - 2012. С. 79-81 (0,1 д. а.).

43. Олійник Я. В. Організаційні аспекти складання та погодження розпорядчого документа про облікову політику підприємства / Я. В. Олійник // Управлінські, фінансово-економічні та правові аспекти євроінтеграції України: Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції тези доп. (Донецьк, 29-30 травня 2012 року): - К.: Донецький державний університет управління. - 2012. – С. 25-28 (0,2 д. а.).

44. Олійник Я. В. Стан та напрями забезпечення публічного контролю за діяльністю неприбуткових організацій / Я.В. Олійник // Механізми і методи

управління соціально-економічним розвитком підприємств і галузей економіки: Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція: матеріали конференції, ДонДДУ (м. Донецьк, 3 квітня 2012 р.). – Донецьк: ТОВ «Технопак». - 2012. – С. 169-171 (0,1 д. а.).

45. Олійник Я. В. Проблеми реформування обліку неприбуткових підприємств / Я. В. Олійник // Зимові читання, присвячені ідеям П. П. Німчинова та І. В. Малишева: збірн. тез Десятої Всеукраїнської наукової Internet-конференції студентів і молодих вчених, присвяченої видатним вченим в галузі бухгалтерського обліку, фінансового аналізу та контролю д.е.н., проф. І.В. Малишеву, д.е.н., проф. П.П. Німчинову (м. Житомир, 22-23 лютого 2012 р.). – Житомир: ЖДТУ. - 2012. – С. 67-69 (0,3 д. а.).

46. Олійник Я. В. Удосконалення нормативного забезпечення облікової політики підприємств / Я. В. Олійник // Регіональна бізнес-економіка та управління. Науковий, виробничо-практичний журнал. - 2012. - №2 (24) – С. 131-135 (0,3 д. а.).

47. Олійник Я. В. Фінансова звітність як джерело інформаційного забезпечення публічного контролю діяльності неприбуткових організацій / Я.В. Олійник // Сучасні кризові явища в економіці і проблеми облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 25 травня 2012 р.). - Луцьк: РВВ Луцького національного технічного університету. - 2012. - С. 173-175 (0,1 д. а.).

48. Олійник Я. В. Удосконалення звітності неприбуткових організацій з метою забезпечення публічного контролю їх діяльності / Я. В. Олійник // Перспективи розвитку обліку, аналізу і аудиту в контексті інтеграційних і глобалізаційних процесів: Матеріали всеукраїнської наук.-метод. конф./ Мін-во освіти, науки, молоді та спорту України, Севастоп. нац. техн. ун-т (м. Севастополь, 26-28 квітня 2012 р.). – Севастополь, СевНТУ. - 2012. - С. 74-75 (0,1 д. а.).

49. Олійник Я. В. Встановлення правил документообороту та технології обробки облікової інформації суб'єктами малого підприємництва / Я. В. Олійник // Інформаційні технології, економіка та право: стан та перспективи розвитку. (ІТЕП-2012): Матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів / У 2 частинах/ М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ПВНЗ «Буковинський університет» (м. Чернівці, 28-31 березня 2012 р.). - Ч. 1. - Чернівці: Книги-XXI. - 2012. - С. 173-175 (0,1 д. а.).

50. Олійник Я. В. Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства / Я. В. Олійник // Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства: Матеріали науково-практичної конференції (м. Львів, 26-28 квітня 2012 р.). - Львів: Видавництво Львівської комерційної академії. - 2011. – С. 221-222 (0,1 д. а.).

51. Олійник Я. В. Нормативно-правове забезпечення обліку суб'єктів малого підприємництва в контексті державної податкової політики / Я. В. Олійник // Інтеграційні економіко-правові напрями розвитку України та країн близького зарубіжжя: матеріали I міжнародної науково - практичної Інтернет конференції (м. Львів, 31 січня 2012 року). – Львів. - 2012. – С. 46-48 (0,3 д. а.).

52. Олійник Я. В. Міжнародний досвід регулювання діяльності неприбуткових організацій / Я. В. Олійник // Економіка підприємства: теорія і практика: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 жовтня 2012 р.). – К.: КНЕУ. - 2012.- С. 311-313 (0,1 д. а.).

53. Олійник Я. В. Організація обліку як галузь наукового пізнання / Я. В. Олійник // Роль і місце бухгалтерського обліку, контролю й аналізу в розвитку економічної науки та практики: зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 6-7 груд. 2012 р.) – К.: КНЕУ. - 2012. – С. 273-275 (0,1 д. а.).

54. Олійник Я. В. Визначення статусу організації бухгалтерського обліку як галузі наукового знання / Я. В. Олійник // Бухгалтерський облік, контроль і аналіз у сучасній економічній науці та практиці: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 70-річчю кафедри бухгалтерського обліку підприємницької діяльності (м. Київ, 3-4 квітня 2014 р.). – К.: КНЕУ. – 2014. – С. 137-140 (0,1 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Олійник Я. В. Організація бухгалтерського обліку в умовах міжнародної інтеграції. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, 2016.

Дисертація присвячена питанням формування парадигми організації бухгалтерського обліку, яка враховує інституціональні зміни, що відбуваються в Україні в результаті інтеграції у європейський економічний простір. На цій основі в роботі переосмислено теоретичний базис організації бухгалтерського обліку; проведено на підвалинах інституціонального підходу комплексне дослідження впливу міжнародної інтеграції, економічних та суспільних процесів на розвиток організації бухгалтерського обліку; проаналізовано еволюцію організації бухгалтерського обліку в Україні з урахуванням розвитку взаємозв'язків, взаємодії та взаємовпливу інститутів, суб'єктів та агентів у сфері бухгалтерського обліку в умовах реформування та включення України до євроінтеграційних процесів; визначено особливості формування облікової політики та ключові інституціональні чинники, що визначають її трансформації на загальнодержавному та локальному рівнях; розкрито проблемні аспекти та обґрунтовано основні напрями удосконалення інституціонального середовища бухгалтерського обліку; запропоновано концептуальні інституціональні засади модернізації регулювання бухгалтерського обліку в Україні та удосконалення організації бухгалтерського обліку підприємств.

Ключові слова: організація бухгалтерського обліку, парадигма організації бухгалтерського обліку, система бухгалтерського обліку, інституціональний підхід, інститут у сфері бухгалтерського обліку, інституціональна матриця, інституціональне середовище бухгалтерського обліку, інституціональні суб'єкти, інституціональні агенти, облікова політика.

АННОТАЦИЯ

Олейник Я. В. Организация бухгалтерского учета в условиях международной интеграции. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.09 – Бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана». – Киев, 2016.

Диссертация посвящена вопросам формирования парадигмы организации бухгалтерского учета, которая учитывает институциональные изменения, происходящие в Украине в результате интеграции в европейское экономическое пространство. На этой основе теоретически обоснованы концептуальные институциональные подходы совершенствования регулирования бухгалтерского учета и практические аспекты его организации.

Проведен комплексный анализ теоретических основ организации бухгалтерского учета. Рассмотрены проблемные вопросы исследования организации бухгалтерского учета, углублено понимание ее научного статуса. Обобщено и усовершенствовано понятийный аппарат. Представлена характеристика системообразующих особенностей национальной системы бухгалтерского учета. Получили развитие онтологические и методологические аспекты организации бухгалтерского учета.

Исследовано на основе институционального подхода влияние международной интеграции, экономических и общественных процессов на развитие организации бухгалтерского учета. Предложено определение институциональной матрицы организации бухгалтерского учета, сформировано представления о ее становлении в исторической ретроспективе с учетом внешних изменений. На основе теории институциональных матриц определено содержание базовых понятий и построены структурные понятийные ряды основных категорий, опосредующих связи и отношения между институтами, субъектами и агентами. Определены движущие факторы институциональных изменений в сфере бухгалтерского учета в Украине. Оценено трансформацию институтов, эволюцию состава, характер взаимоотношений институциональных субъектов и агентов в сфере бухгалтерского учета.

Рассмотрены особенности организация бухгалтерского учета на общегосударственном уровне. Осуществлен аналитический обзор значения государства как институционального субъекта и ведущей составляющей институциональной матрицы организации бухгалтерского учета. Предложена трактовка учетной политики. Оценено разделение властных полномочий регулирования бухгалтерского учета в Украине. Проанализирована институциональная среда бухгалтерского учета и определены ее особенности, проблемные аспекты и правовые императивы совершенствования. Определен концептуальный сценарий децентрализации регулирования бухгалтерского учета через деконцентрацию и усложнение строения отечественной институциональной

матрицы организации бухгалтерского учета. Сформулированы общие принципы Концепции совершенствования регулирования бухгалтерского учета в условиях интеграции Украины в Европейский Союз. Научно обоснована Стратегия модернизации регулирования бухгалтерского учета в условиях интеграции Украины в Европейский Союз. Изучены формы и способы взаимодействия государственных и негосударственных агентов, формирующих политику в сфере бухгалтерского учета и предложена модифицированная модель их взаимодействия в условиях постиндустриальной экономики.

Определены институциональные особенности организации бухгалтерского учета предприятия в условиях постиндустриального этапа развития общества. Обоснована необходимость трансформации главной цели ведения бухгалтерского учета в направлении учета стандартов социальной ответственности. Определен инструментальный механизм формирования эффективной организации бухгалтерского учета предприятия. Разработан порядок предварительного наблюдения за технологией учетного процесса, организационной структурой бухгалтерской службы, оценкой нормативно-правового обеспечения бухгалтерского учета предприятия. Предложен алгоритм принятия решений по формированию и совершенствованию институциональной среды бухгалтерского учета предприятия. Разработано методическое обеспечение организации бухгалтерского учета предприятия и деятельности его учетной службы.

Рассмотрены вопросы институционального обеспечения формирования учетной политики предприятия в контексте общегосударственной политики. Определены несоответствия главных требований к формированию учетной политики по международным и национальным стандартам бухгалтерского учета. Усовершенствовано методологическое обеспечение формирования учетной политики предприятия. Разработан алгоритм подготовки распорядительного документа об учетной политике. Уточнен перечень методов оценки, учета и процедур, вариантность которых предусмотрена национальными положениями (стандартами) бухгалтерского учета. Установлена последовательность действий при формировании учетной политики по хозяйственным операциям, если в национальных положениях (стандартах) бухгалтерского учета и других нормативно-правовых актах по бухгалтерскому учету и финансовой отчетности не установлено соответствующие принципы, методы и процедуры ведения.

Ключевые слова: организация бухгалтерского учета, парадигма организации бухгалтерского учета, система бухгалтерского учета, институциональный подход, институт в сфере бухгалтерского учета, институциональная матрица, институциональная среда бухгалтерского учета, институциональные субъекты, институциональные агенты, учетная политика.

ANNOTATION

Oliinyk Y.V. Organization of accounting in the conditions of the international integration. – Manuscript.

Dissertation for the Academic Degree of Doctor of Economic Sciences in the specialty 08.00.09 – Accounting, analysis and auditing (by types of economic activities). – SHEE «Kyiv

National Economic University named after Vadym Hetman». – Kyiv, 2016.

The dissertation is devoted to the questions of the formation of a paradigm of organization of accounting which considers the institutional changes occurring in Ukraine as a result of integration into the European economic space. On this basis in the work the theoretical basis of organization of accounting has been rethought; complex research of influence of the international integration, economic and public processes on the development of organization of accounting has been carried out on the basis of an institutional approach; evolution of organization of accounting in Ukraine taking into account development of interrelations, interaction and interference of institutes, subjects and agents in the sphere of accounting in the conditions of reforming and inclusion of Ukraine in eurointegration process has been analysed; the features of formation of accounting policies are defined and the key institutional factors that define its transformation at nation-wide and local levels have been defined; the problem aspects have been analysed and the main directions of the improvement of the accounting institutional environment have been proved; the conceptual institutional bases of modernization of regulation of accounting in Ukraine and improvement of organization of accounting of the enterprises have been offered.

Keywords: organization of accounting, a paradigm of organization of accounting, accounting system, an institutional approach, institute in the accounting sphere, an institutional matrix, the institutional environment of accounting, institutional subjects, institutional agents, accounting policies.

Підписано до друку 28.01.2016 р. Зам. № 40
Формат 60x90 1/16. Папір офсетний. Друк – цифровий.
Наклад 100 прим. Ум. друк. арк. 1,8
Друк «ЦП «КОМПРИНТ», Свідоцтво ДК №4131, від 04.08.2011р.
м. Київ, вул. Предславинська, 28
528-05-42, 067-209-54-30